

150-året for det moderne Københavns fødsel

Af Jesper Egevang (Cand.Polit.) & Niels Kold Olesen (Cand.Polit./HD)

Berlingske · Lørdag 4. marts 2006 Siden er redigeret af Lisbeth Bredahl | Debat | 17

kultur KRONIKKEN

Åben by. De militære skildvagter ved samtlige byporte i København blev sendt hjem 30. juni 1856 for bestandig. Det blev således et farvel til den gamle fæstningsby og et goddag til hovedstaden som åben by med ekspansion både for byudvikling og grønne områder. Det skal fejres, mener kronikørerne, og foreslår både fest og ny byudviklingsplan.

150-året for det moderne Københavns fødsel

En af de vigtigste datoer i Københavns udviklingshistorie er 30. juni 1856. Hvorfor? vil de fleste sikkert spørge. Svaret er, at denne dag åbnede de fire byporte: Vester-, Nørre-, Øster- og Amagerport, som sædvanlig kl. fire om morgenen, men – og her kommer det, der får denne dag til at gå over i historien – de blev bare aldrig lukket igen. De militære skildvagter ved samtlige byporte blev nemlig inddraget denne mandag i juni 1856 og sendt hjem for bestandig. Dermed ophørte København de facto med at være fæstningsby med volde, skanser, bastioner og voldgrav som bærende for byens eksistens. Vi opfordrer derfor Københavns bystyre til i løbet af 2006 officielt at markere 150-året for det moderne Københavns fødsel.

I 1850'erne var Københavns befolkningstal inden for voldene steget til godt 125.000 borgere, der var »låst inde« om natten. Byens fire porte virkede hæmmende på udviklingen. Englændernes bombardement i begyndelsen af 1800-tallet havde ellers for længst vist, at moderne kanoners rækkevidde havde overflødiggjort den gamle fæstning. Imidlertid havde portene også en anden funktion, idet de fungerede som en pengemaskine for magistrat og stat i form af afgifter for alskens forhold. Derudover krævede militæret fæstningen opretholdt. Har det relevans i dag? Det har det bestemt. For det moderne København, vi kender, blev grundlagt ved den lejlighed. Portene blev revet ned i 1856-57, og København åbnede sig mod det omkringliggende frilagte landskab. På det tidspunkt kan byen bedst karakteriseres som en slags dampkedel med overtryk. Befolkningen var vokset og vokset, mens byens areal inden for murene var vedblevet det samme. Fæstningen København havde fået baggårde og slumbebyggelser, så det

kring den gamle bydel og på den anden side den historisk bevidste prioritering af bygningskulturarven har i de forgangne 150 år – siden skildvagterne forlod portene på vid gab – efterladt et enestående eksemplarisk vis. Det er lidt svært at forholde sig til, hvorvidt man skal rose de involverede arkitekter for deres klarsyn eller bebrejde alle de andre for manglen på kreativitet, siden det tilsvarende kræver en

TEGNING: PETER LAUTROP

Af Niels Kold Olesen
Cand.polit./HD

og Jesper Egevang

De to kronikører er medlemmer af Bryghusgruppen, som er etableret med det formål at bevare Bryghusgrunden på Københavns Indre Bys havnefront som åbent rekreativt område.

En af de vigtigste datoer i Københavns udviklingshistorie er 30. juni 1856.

De fleste vil med rette spørge: Hvorfor? Svaret er, at denne dag åbnede de fire byporte, Vester-, Nørre-, Øster- og Amagerport, som sædvanligt klokken fire om morgenen, men – og her kommer det der får denne dag til at gå over i historien – de blev bare aldrig lukket igen. De militære skildvagter ved samtlige byporte blev nemlig inddraget denne mandag i juni 1856 og sendt hjem for bestandigt. Dermed ophørte København de facto med at være fæstningsby med volde, skanser, bastioner og voldgrav som bærende for byens eksistens. Vi opfordrer derfor Københavns bystyre til i løbet af 2006 officielt at markere 150-året for det moderne Københavns fødsel.

I 1850'erne var Københavns befolkningstal indenfor voldene steget til godt 125.000 borgere, der var "låst inde" om natten. Byens fire porte virkede hæmmende på udviklingen. Englændernes bombardement i begyndelsen af 1800-tallet havde ellers for længst vist, at moderne kanoners rækkevidde havde overflødiggjort den gamle fæstning. Imidlertid havde portene også en anden funktion, idet de fungerede

som en pengemaskine for magistrat og stat i form af afgifter for alskens forhold. Derudover krævede militæret fæstningen opretholdt.

Har det relevans i dag? Det har det bestemt. For det moderne København, vi kender, blev grundlagt ved den lejlighed. Portene blev revet ned i 1856-57 og København åbnede sig mod det omkringliggende frilagte landskab. På det tidspunkt kan byen bedst karakteriseres som en slags dampkedel med overtryk. Befolkningen var vokset og vokset, mens byens areal indenfor murene var vedblevet det samme. Fæstningen København havde fået baggårde og slumbebyggelser, så det var både uhumsk og sanitært og sundhedsmæssigt uforvarligt at bo der.

Da overtrykket omsider blev sluppet løs, kunne brokvarterene for alvor begynde at vokse op. Før havde de nærmest været en slags landsbyer et stykke uden for byen, blandt andet fordi militæret havde udlagt såkaldte demarkationsarealer uden for voldene. Disse blev i sidste halvdel af 1800-tallet nu også udstykket og bebygget, så de kom til at udgøre bindeledet mellem Indre By og brokvarterene. Områderne tættest på byen blev overvejende bebygget med herskabslejligheder, og længere ude kom så arbejderkvarterene på f.eks. Nørrebro og Vesterbro.

Et centralt spørgsmål efter fæstningens fald blev hurtigt, om de grønne volde skulle bevares eller sløjfes og bebygges. Oprindeligt var der mest stemning for, at de skulle nedlægges. Først omkring 1860 kom Kunstakademiets kritik af planerne om kompakt byggeri på voldarealerne og i demarkationsområdet mellem voldene og søerne. Boulevarder og gader er ikke nok til "at erstatte det grønne Promenade- og Luft-Belte som nu haves i Voldlinien," blev der argumenteret, med henvisning til voldenes attraktion og de rekreative udfoldelser københavnere havde udvist i de grønne frirum voldene udgjorde.

Vi kender i dag resultatet af diskussionerne fra dengang. De grønne demarkationsarealer blev inddraget og sløjfet, og kompakt byggeri skød op gennem sidste halvdel af 1800- og begyndelsen af 1900-tallet. Man fjernede således alle de idylliske volde (bortset fra på Kastellet), mens man alene efterlod fire dele af stadsgraven (Tivoli, Ørstedparken, Botanisk Have og Østre Anlæg) og en grøn bræmme jord langs dens brede.

Alligevel bør københavnere glæde sig over, at København i dag trods alt har det bedst bevarede fæstningsanlæg fra renæssancen, der ligger som et grønt bælte omkring det gamle København. Udover de grønne arealer ved den tilbageblevne stadsgrav bør vi som københavnere også fryde os over den historiske bevidsthed, hvormed københavnske bystyrer har forholdt sig til bygningskulturen. Denne kombination af på den ene side et endnu markant, grønt bælte omkring den gamle bydel og på den anden side den historisk bevidste prioritering af bygningskulturarven har i de forgangne 150 år – siden skildvagterne forlod portene på vid gab - efterladt et enestående byrumsmiljø i det, der er blevet det moderne København. Dette billede, der kun kræver et enkelt blik på et bykort for at blive iagttaget, er der god grund til både at værne om og udvikle. Med den tiltagende bevidsthed omkring både kulturarv og sammenhængende kulturmiljøer og værdien af de rekreative muligheder, bør København bruge de muligheder, der ligger gemt i netop denne arv.

Tanken om at kunne gå hele vejen rundt om det gamle København på voldene forbliver sandsynligvis en drøm, men mindre kan også gøre det. Kommunen bør imidlertid gøre en indsats for at promovere og bevidstgøre både befolkningen og turisterne omkring kulturarven og byens udviklingshistorie, samt naturligvis sørge for, at de relevante vandruter er både fremkommelige og afmærkede. For københavnere eller en turist er turen gennem Botanisk Have via Østre Anlæg til Kastellet en dejlig eftermiddagsvandring. Det fordrer dog, at historien bliver fortalt og markedsført. Vandreturen fra landets tredjestørste turistattraktion Christiania via det bevarede og renoverede voldanlæg på Christianshavn til landets største turistattraktion Tivoli er heller ikke perspektivløs, hvis blot det historiske bliver markedsført. Og en bytur fra Gammel Strand langs Slotsholmskanalen og ned langs Frederiksholms Kanal og dette århundrede gamle sammenhængende kulturarvsmiljø vil bestemt også være en herlig tur.

Mens talen er om den københavnske kulturarv, de sammenhængende kulturmiljøer og de rekreative udfoldelsesmuligheder, som det indre af København trods alt rummer, så kommer vi ikke uden om

København som havneby. På den ene side handler hele Københavns historie om at være havneby. Men på den anden side er havnekulturen og det erhvervsmæssige element stort set forsvundet på bare 50 år. Dog er Københavns gamle bydele ikke længere fra hinanden, end at byen skæres igennem af det smalle havneløb. Det bliver det heldigvis ved med, og det bør vi gøre mest muligt for at udnytte til glæde for borgerne og de besøgende.

Konsekvensen af nedlæggelsen af havnedriften var, at stort set alle bygninger og arealer blev fraflyttet. Det er nogle steder blevet udnyttet bedre end andre. Islands Brygge bør i den sammenhæng fremhæves. Arealerne ned mod selve havnen er blevet til et københavnervenligt rekreativt område og en sammenhængende promenade. Desuden er nogle af de gamle erhvervsbygninger nu blevet ombygget til boliger på eksemplarisk vis. Det er lidt svært at forholde sig til, hvorvidt man skal rose de involverede arkitekter for deres klarsyn, eller bebrejde alle de andre for manglen på kreativitet, siden det tilsyneladende kræver en gammel kornsilo eller et pakhús at skabe en særligt attraktiv bolig i det moderne København.

Argumenterne for knapt så heldig udnyttelse af havnefronten behøver man ikke at lede langt efter. Faktisk spejler det sig på den anden side af havnen i form af Kalvebod Brygge. Det kan man dårligt kritisere tilstrækkeligt, for der er ganske enkelt tale om de forpassede mulighedsers parade i firkantede æsker af sten, glas og beton, helt uden indbyrdes sammenhæng. Derudover er denne moderne "brygge" skabt uden at have indpasset københavnernes legitime krav på rekreative udfoldelsesmuligheder ved deres havn og helt uden andre hensyn end dem bygherrerne havde. Der er ikke tale om dårlig byplanlægning, men i bedste fald om mangel på samme eller regulær byplanvandalisme.

I 150-året for det moderne Københavns fødsel handler det naturligvis om at komme videre der fra, hvor vi er i dag. Det handler om at bevare og udvikle de forudsætninger og muligheder, som vores by i dag tilbyder og rummer. Som beskrevet er to af de største aktiver dels den grønne ring omkring den gamle bydel, dels de mange sammenhængende kulturarvsmiljøer i byen, langs kanalerne og ved havnen. Det er de to meget vigtige karakteristika, som vi bør udvikle optimalt i harmoni med den enestående arv. Fælles for dem begge er, at de skal opleves til fods. Derfor handler opgaven om at få dem udviklet til at kunne opleves bedst muligt på vandring. Igennem mange år har det været kommunens ønske at udvikle havne- og kanalpromenaderne som vandreruter. Der er endelig ved at komme lidt konkret gang i de projekter. Endnu er det lidt løsrevet, men mulighederne er der for at få det til at hænge sammen. En vigtig brik i den sammenhæng er at sikre, at der ikke bliver sat en prop i mellem Langebro og Slotsholmen i form af endnu et massivt byggeri på Bryghusgrunden, der kunne blive et grønt og rekreativt miljø, hvor borgerne og de besøgende på vandring kunne hvile ud i det smukke kulturmiljø.

Vi foreslår Københavns bystyre at planlægge en officiel markering af 150-året for det moderne Københavns fødsel. Og derfor opfordrer vi til, at vi, københavnere, fejrer 150-året for det moderne Københavns fødsel; det vil sige, at den 30. juni 2006 markeres med såvel en festligholdelse, som med vedtagelse af en plan for, hvordan det gamle såvel som det moderne København kan møde hinanden. Ubesværede historiske vandreruter i de sammenhængende kulturmiljøer og langs kanalerne, volden og havnen ville være en fantastisk flot markering for den nye overborgmester, hendes borgmesterkollegium og deres politiske kolleger.